

verklaarde met enthousiasme, dat Penning wel was „n bejaarde man en kan nie so onvermoeid reis nie, maar vrienden wat hom wil hoor, kan daarop reken dat hij sal kom”.

Omgekeerd heeft ook Penning op z'n reis veel genoten: hij verzamelde materiaal, met het minst op de hem zoo sympathieke manier: door met de menschen te praten; hij bezocht allerlei punten, die in de geschiedenis van Zuid-Afrika van belang zijn, en controleerde zijn beschrijvingen daarvan, hij trachtte zich ook een inzicht te vormen in de meest voorliggende behoeften van het Afrikaansche volk en in de beteekenis, die Hollandsche immigratie daarbij zou kunnen hebben. En over zijn resultaten was hij zeer tevreden. „Wanneer ik in Holland terug mag keeren”, zoo schreef hij in een der Afrikaansche kranten, „zal ik veel goeds te vertellen hebben van de Afrikaners. Zij hebben mij gul en gastvrij ontvangen; hun deur stond altijd voor mij open en onder hun dak heb ik geslapen. Ik ging met grootsche idealen naar Zuid-Afrika en heb er niet één verloren! Zelfs keer ik rijker terug dan ik kwam”.

Maar hij had toch klaarblijkelijk ook de zwakke steelen van het Afrikaansche leven gezien. Want in hetzelfde blad schreef hij, zoo tusschen zijn gewone verhalen over Piet Retief en den Volksraad van Pieter-Maritzburg door, een stukje als dit, passend in het kader van het behandelde ongetwijfeld, maar in zijn vorm toch duidelijk als voor de toekomst bedoeld: „Omdat ik mijn vaderland lief heb, heb ik het Afrikaansche volk lief, want het is een stamverwant volk. De klemen voor een groote natie sluimeren in dit volk, maar het moet letten op de valsche vleien, waarin men kan wegzinken. Er moet recht en gerechtigheid heerschen, trouw aan het gegeven woord. De groote voorgangers, de helden van Afrika... zijn voor hun gegeven woord in den dood gegaan en uit hun graven klinkt nog de vermaning, dat aan een gegeven woord niet gewerkt of getornd mag worden”.

En een andere les, even duidelijk op de behoefte van het oogenblik gericht, volgt even verder: „Er is een deel van het Afrikaansche volk, dat in een zonderlinge begripsverwarring meent, dat de kaffers aangewezen zijn tot den arbeid, en de arbeid den blanken man ontsiert. 't Is glad verkeerd gezien. Door den ganschen Bijbel heen gaat het woord „Werk”. Het geldt voor den zwarte maar niet minder voor den blanke. „Bid en werk”, zegt Jezus. Een volk, dat niet werkt gaat ten onder.

Het verdort, het verkijnt; maar op den arbeid rust de zegen van den allerhoogste...”

In de Junimaand van 1923 was Penning weer in het vaderland terug en aanslonds valte hij het werk aan, dat uit deze reis resulteerde: hij begon met de bearbeiding van de boeken, welke uitgave hij met een uitgevercombinatie geaccordeerd had. En vooral, hij ving de stelselmatige propaganda aan voor emigratie naar Zuid-Afrika, om de natuurlijke band tusschen Zuid-Afrika en Nederland te bechler te doen worden. Hij voerde die propaganda door middel van zijn alom bekend geworden lezingen met lichtbeelden en hij deed het met groot enthousiasme en bij zijn persoon behoorende activiteit. Stad en land reisde hij af. In het winterhalfjaar, uiteraard de tijd voor zulke vergaderingen, had hij een algemeen spoorabonnement en uitgenoodigd door comité's of verenigingen, kwam hij op de kleinste plaatsjes, teen dorp was hem te klein of te afgelegen, om daar over het volk te vertellen, dat hem zoo lief was, en als de kas geen behoorlijk honorarium toeliet, dan aanvaardde hij, wat men had. Hoe intensief Penning dit

zware werk deed moge blijken uit de cijfers, die de aantallen van deze lezingen aangeven: in de winters 1923—1924 waren ze achtereenvolgens: 97, 110, 142 en tusschen September en December 1926: 42.

Bijna dagelijks dus, gerekend dan naar de voor lezingen geschikte dagen van de week, was Penning in de weer. En die lezingen vreekten hem nooit. Hij vertelde natuurlijk dagen achtereenvolgens hetzelfde, maar voor zijn gehoor was alles nieuw en altijd waren de zaken tjokvol, zoo goed in de steden als op het platte land. Verschillende bladen, comité's, particulieren organiseerden ze, volgens een geheel systeem met bonnen en „affiches” en — de cijfers wijzen het uit — de belangstelling groeide met het jaar, zeker voor een deel ook door de opgetogen krantenverslagen, die overal en vaak drie, vier keer in één week, op deze lezingen de aandacht vestigden. De bekendheid, die Penning aldus verwierf, kwam ook weer aan den verkoop van zijn boeken ten goede, zoodat er een zekere wisselwerking was: de herhaalde herdrukken van sommige uitgaven in heel korten tijd bewijzen dat. Ook de boeken, die voortvloeiden uit Pennings reis naar Hongarije in 1925, werden daardoor veelvuldig verkocht.

Het reizen scheen den krassen baas niet te vermoeien, maar zijn huisgenooten zagen toch in het najaar van 1926, dat zijn krachten begonnen te minderen. Van ophouden of beperken wilde hij echter niet hooren, tot hij begin December daartoe gedwongen werd: hij moest te bed. Aanvankelijk scheen de ziekte niet verontrustend, maar na Nieuwjaar verergerde de toestand tamelijk snel en op 12 Januari 1927 overleed hij.

„De Heer moet in alles geprezen worden” was zijn laatste woord. (nderbad de samenvatting van al het vele, dat hij in zijn leven gesproken had.

C. T.

OPVOEDING EN ONDERWIJS.

De Beteekenis van Pestalozzi.

I.

De stormen der Revolutie, de Napoleontische oorlogen hadden zwaar op het maatschappelijk leven gedrukt. Het was onder het wicht van wee als ingestort, plagueslagen. Voor velen was het een bewijs, dat de toestanden en verhoudingen zedelijk rot waren geweest.

Vernieuwing had men door de Revolutie willen brengen, maar verder dan ooit waren vrede en heil gevlocht. En Napoleons geweld had ze niet nader gebracht. Zoo was in het begin der 19de eeuw op den akker het teere groen gaan spruiten van de meening, dat slechts door innerlijke vernieuwing van den mensch zelf de groote zielerust en zielewelvaart verworven kon worden.

Eenerzijds prikkelde dit sommige kringen tot bijbelverspreiding, opdat het zuchtend menschen in Gods Woord zou vinden, wat het zocht. Bijbelgenootschappen werden opgericht. De volksopvoeder Oberlin uit het Steintal was het middelpunt van zulk een kring, uit sommige waarvan God later het Réveil deed opbloeien.

Maar zij vormden slechts een minderheid. De groote massa der ontwikkelden behoorde tot de kringen der „Verlichten”, tot de Heeren en Dames der Aufklärung, en dezen verwachtten natuurlijk meer heil van wat uit den mensch kwam, van nieuwe methoden om den mensch te vormen en te hervormen.

Zondag der christenheid gevierd, want het graf heeft zij bezocht.

III.

De stem uit de dooden.

En uit de graven uitgegaan zijnde... zijn zij reizen verschenen. Matth. 27:53.

Moeilijk was het den rijken man, de oogen te openen in de pijn. Hij vraagt Abraham, of iemand uit de dooden mag gaan tot zijn broeders, om hen te waarschuwen. Maar deze antwoordt: al zou ook iemand uit de dooden opstaan, zij zouden zich niet laten gezegen. En deze waarheid is wel het duidelijkst aan het licht getreden, toen Jezus stierf en opstond. De dooden hebben het graf verlaten, toen Jezus erin trok. Daarna zijn zij velen verschenen, na zijn opstanding, zooals de vertaling luiden moet. Hoe die verschijning plaats had, weten we niet; wij krijgen den indruk, dat zij meer het oog dan het oor der menschen hebben geboeid. Maar in elk geval — gezien xijn ze. Hier is nu de stem uit de dooden. Zij spreken duidelijk, en toch is ze, zonder het Woord, ongenoegzaam tot bekeering.

Let maar op. Die zichtbaarwording der opgewekte heiligen heeft aan de Joden veel te zeggen. Jezus is gedood in naam van het Oude Testament. Men zei: deze pleegt revolutie tegen de wet der vaderen, tegen Mozes en de profeten; en onzen dierbaren ouden tempel wil hij breken; weg met hem. Maar nu komen niet Galileesche visschers, niet de opstandigen van de Nazarener, maar „heiligen”, die tot het Oude Testament behoren hebben, en geen raadslag ortegen hebben ondernomen. Jezus' rechters verschrikken. En reeds daardoor roepen ze uit: er is geen tegenstelling tusschen Jezus en Mozes; hij breekt het oude niet, want hij vervult het. De vertegen-

Hun profeet en leeraar vonden ze in Johann Heinrich Pestalozzi, 12 Januari 1746 te Zürich geboren en 17 Februari 1827 te Brugg, op het Birmfeld, gestorven.

Waar nog steeds dezelfde tegenstelling heerscht, het inwachten van heil en vrede rechtstreeks door de werking van Gods Woord en Geest, waarbij menschen mede-arbeiders mogen zijn, of het verwachten van verbetering en geluk rechtstreeks van menschenpogen, daar loont het steeds de moeite op een man als Pestalozzi, op zijn leven en sterven te letten.

Zijn leven van zelfopofferende liefde, van een jagen naar het geluk van armen en verdrukten, is daarbij verreweg het belangrijkste, omdat hij voor anderen alles, voor zichzelf niets wilde zijn. Hij heeft zich daarin vernederd, doch is verhoogd. Het eeuwfeest van zijn geboorte, de eeuwherdenking van zijn sterven, hebben gansch de paedagogische wereld in beroering en vervoering over hem gebracht.

Tegenover Herbart, die na hem kwam (en hem veel dankte), als nuchter, diep- en fijnzinnig theoreticus, is Pestalozzi allereerst opvoeder geweest, wel wat erg sentimenteel, maar zeer enthousiast. En tegenover Rousseau, die hem voorging, en aan wien hij op zijn beurt veel verschuldigd is, doch die weinig meer dan een platonisch philanthroop met enkel mooie woorden was, staat Pestalozzi als de man van het pogen, van de daad, als paedagogisch philanthroop, die zelf ijsselijk geleden heeft.

Maar ook naar zijn woorden is het goed luisteren. Zijn gedachten zijn waard — zij het kritisch — nagedacht te worden. Michelet noemt Pestalozzi een evangelist van de moderne opvoeding. Bij Hebert Quick is hij de herenigde hervormer der opvoeding. Karl Schmidt in zijn „Geschichte der Erziehung” heeft hem de koning der paedagogie, de profeet van de nieuwe opvoeding.

En Pestalozzi zelf dient zich aldus aan: Ik heb mijn leven lang niets anders gewild en nog wil ik niets anders, dan het goede voor het volk, dat ik liefheb, en welks ellende ik gevoel als weinigen ze gevoelen.

Zijn tachtigjarige leven van droomen, peinen en werken door, leidde deze gedachte hem: de wegen te zoeken om door beter onderwijs de wedergeboorte van de menschheid te bewerken.

In een gesprek met een peinzend man uit Thibingen, onderwijl zijn toekomstige helpers: Krüsi, Tobler en Buss aandachtig luisterden, bracht hij zijn streven aldus in beeld:

Het huis der maatschappij heeft vele verdiepingen. De armen zitten opgesloten in den kelder. De luiken zijn hoog en daardoor schemert daar slechts een bleek verschijnsel van den heerlijken zonnegloor en het lieflijk avondrood. Wij ontwikkelde burgers bewonen een hoogere verdieping van het huis der maatschappij en genieten van het volle zonnelicht.

Welnu, ik wil trappen van ontwikkeling bouwen, waarlangs de armoe naar boven klimmen kan.

Hij had ingezien: Niet door weldadigheid wordt het kwaad van het pauperisme bestreden. De armoe moet aan den armen kunnen gaan.

Werkend moet ze zich ontwikkelen.

Handenarbeid, spinnen, weven, landbouw moet ze leeren en aldus ook geestelijk zich ontwikkelen.

Liefdadigheid zonder meer begraaft de gerechtigheid in den mestkuil der genade. Broederschap wordt daardoor nooit bereikt. De rijke kan niet zijn de broeder van den arme. Geven en nemen scheiden hun zielen.

* * *

woordigers van Israëls heilaverwachting wijzen op Christus als het ware heil. De spotters hebben gezegd: anderen heeft hij verlost; doch het is gedaan met zijn verlossingsdaad. Maar uit de andere wereld klinkt een stem, die zegt: hij kan zelfs in zijn dood nog verlossen. Als Herodes ervan gehoord heeft — en waarom niet? — dan zal het hem wel weer geschied hebben... hij was immers al lang bang, dat de dooden zoo maar over de wereld liepen, o.a. de Dooper?

Toch heeft dit teken Jeruzalem niet bekeerd. En dat is geen wonder. Het teken, zelfs uit de dooden, bekeert niet: alleen het Woord doet het. Ook dit teken is een teken alleen den geloovigen. Want de ongelovigen kunnen het gebruiken als een prachtig argument tegen de prediking, dat Jezus geheel éénig is. Zegt iemand, dat Jezus leeft, en dat dat zoo'n heel, heel groot mysterie is? Maar de huurvrouw van de straat heeft nog pas in kleuren en geuren verteld, dat zij ook van anderen die gestorven waren, het bewijs heeft gehad, dat ze leefden... Wien moet men nu gelooven? Als er zooveel dooden levend worden, wie is uit die allen toch wel dan de Bizardere?

Ja, God heeft veel gewaagd; als iemand een wonder vermenigvuldigt, dan dalen de papieren van het wonder. Als God bij getallen dooden opwekt om en de bij Paascheest, ja, wie is dan onder die opgewekten de Christus? Zijn ze niet allen christussen? Maar als ze het allen zijn, dan is het niet één. Zoo kan het ongelooft spreken. Ook op Goeden Vrijdag en Paschen heeft God in raadselel gesproken. Een teken verklaart niets zonder het Woord.